

A Nemzeti alaptanterv általános, a helyi tanterv kialakításának legfontosabb alapelvei

A Nemzeti alaptanterv 2020. évi módosítása

2020. január 1-én – többéves szakmai előkészítést követően – a Magyar Közlöny 2020. 17. számában (290-446. oldal) megjelent a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló az 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelet, amely a címében foglaltak szerint is a 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításaként kerül bevezetésre. A Nemzeti alaptantervet tehát továbbra is a 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet tartalmazza, amelyben azonban 2020. szeptember 1. napjától lényeges változások bevezetésére kerül sor. A módosított alaptanterv koncepcionális elemei.

A módosított Nemzeti alaptantervről szóló kormányrendelet annak „Elvi alapvetés” című bevezető szakaszának deklarációja szerint a magyar kulturális és pedagógiai örökség gyökereiből táplálkozik, annak hagyományaira kíván építeni. Ennek érdekében határozza meg azokat a nevelési-oktatási alapelveket, amelyek a Nemzeti köznevelési törvénynek megfelelően biztosítják az iskolai nevelés-oktatás tartalmi egységét, az iskolák közötti átjárhatóságot. A Nemzeti alaptanterv emellett meghatározza az elsajátítandó tanulási tartalmakat, valamint kötelező rendelkezéseket állapít meg az oktatásszervezés körében.

Az előző tantervhez képest az állampolgárságra és a demokráciára történő, nevelésről szóló alcímben olvasható „kritikai gondolkodás” helyett a „**mérlegelő gondolkodás**”-t találhatjuk a módosított Nemzeti alaptanterv „Fejlesztési területek, nevelési célok” fejezetében. Az előző alaptantervhez képest lényegesnek tartom ezt az elvi, módszertani változtatást.

Lényegesen több változást találhatunk az egységességről, és a módszertani alapelvekről szóló fejezetekben. Újszerű pedagógiai módszerekkel találkozhatunk.

A Nemzeti alaptanterv alapvetése

Alapelvek

Meghatározza azokat a nevelési-oktatási alapelveket, melyek az aktív tanulás megvalósítását hangsúlyozva, a tevékenységre épülő tanulásszervezési formákat segíti. Az egységesség és a differenciálás módszertani alapelveit támogatja az akadálymentes és minden tanulás számára egyformán hozzáférhető tanulási környezet biztosítása, a tanulási differenciált célkijelölés, a

fejlesztő, tanulást támogató értékelés. A tanulási környezet átalakítható legyen, illeszkedjen a korosztályi és egyéni szükségletekhez, valamennyi tanuló számára.

Az emberi kapcsolatok a kölcsönös tiszteleten és a nyílt párbeszéden alapulnak.

A tanulók értékelését az igazságosság, esélyteremtés, méltányosság, emberi méltóság figyelembevételével szükséges megvalósítani.

Kulcsfontosságú a tanulási tevékenységben az aktív részvétel. A tanulóval szemben támasztott elvárások egyértelműek legyenek, és a tanulási folyamat elején váljanak ismertté.

Az iskola a tanulók tanulmányi előmenetelét a képességeiknek megfelelő egyénre szabott tanulási lehetőségekkel tudja leghatékonyabban biztosítani. Fontos alapelv, hogy nemcsak a tanulóktól várnak illeszkedést a tanulási környezetben, hanem a tanulási környezettől is alkalmazkodást igényelnek a tanulók egyedi jellemzőihez.

Az iskola biztosítsa a tanulás egyedi lehetőségeit, és a személyre szabott nevelés-oktatás során megszerezhető tanulási tapasztalatokat.

Kiemelten fontos a differenciálás, a tanuló szükségleteihez illeszkedő módszertani eljárások megvalósításával.

A tanulói szükségletek ismeretében a különleges bánásmódot igénylő tanulók integrációja és hatékony együttnevelése olyan pedagógusokat kíván, akik rendelkeznek az ehhez szükséges szemléletmóddal és kompetenciákkal.

A technológiai fejlődés nyújtotta lehetőségek alkalmazása a tanulást és annak eredményességét befolyásoló pedagógiai tevékenység során végzett értékelésnek adatokra és tényekre kell támaszkodnia. Megalapozó tervező munka szükséges az értékelési folyamatok elkészítéséhez.

A tanulás folyamatában a teljesítmény értékelését, és ennek visszajelzését az értékelést követően rövid időn belül szükséges megismerhetővé tenni. A tanulási folyamat rendszeres értékelése a tanuló fejlődésének nyomon követését biztosítja interaktív módon.

Az első nevelési-oktatási szakasz fő feladatának megvalósítását leghatékonyabban a fejlesztő, tanulást támogató értékelés szolgálja, összekapcsolva a diagnosztikus mérésekkel.

Az iskola pedagógiai programjában egyértelműen meg kell határozni és nyilvánossá kell tenni az értékelés minden formájának – beleértve az osztályzást is – szempontjait, az ehhez kapcsolódó eljárásokat. A nyilvánosságra hozatal időpontját úgy kell megválasztani, hogy a tanulók és a szülők, gondviselők előzetesen, már az iskolaválasztáskor megismerhessék azokat.

Célok

A célok biztosítják az iskolai nevelés-oktatás tartalmi egységét, ezáltal az iskolák közötti átjárhatóságot. A Nemzeti alaptanterv meghatározza az alapműveltség kötelezően közvetítendő tartalmait az alap és középfokú oktatási intézmények számára. A köznevelés szemléleti alapjainak meghatározásával a hazához és a nemzeti történelemhez való kötődést, a generációk közötti kapcsolatot, a nemzeti identitást erősíti. Ez a dokumentum a pedagógus és az intézményvezető munkájához ad iránymutatást, keretet. Fontos cél a tanulói kompetenciák olyan irányú fejlesztése, amelyek lehetővé teszik az ismereteknek különböző helyzetekben történő kreatív alkalmazását. Ez a cél akkor tud megvalósulni, ha a bizalom megteremtése létrejött. A jelenségek megértéséhez, a problémák komplex módon történő vizsgálatához segítséget nyújtanak a több tantárgy, több tanulási terület ismereteinek integrálását igénylő témák, témnapok, témahetek, projektek alkalmazása. Az egyénre szabott támogatás enyhítheti a tanulói hátrányok hatásait, kiküszöbölheti azokat. A különleges bánásmódot igénylő tanulók esetében a nevelés sikeressége előremutató folyamatként értékelhető. A differenciálás megvalósulása lehet a hátrány kompenzálása, a tanulók és pedagógusok szakmai támogatása. Ez elősegíti az integrációt, illetve ennek magasabb szintjét, az inklúziót annak érdekében, hogy a tehetséggondozás segíti a tanulás-tanítás folyamatát. Ezért jó, ha a pedagógusok ismerik és alkalmazzák a digitális technológiával támogatott oktatási módszerek sokféleségét. Ez a cél akkor valósulhat meg jól, ha az intézmény gyakorlatában, szemléletmódjában elfogadott, elismert helye és szerepe lesz az ilyen oktatási módszereknek. A képesség kibontakoztatás támogatásának egyik célja, hogy segítse a tanuló és a szülő objektív tájékoztatását, lehetőséget teremtsen a pedagógiai munka nyomon követésére, újraszervezésére. Lényeges, hogy a kiinduló állapot és a fejlesztő – segítő - támogató értékelés az önfejlesztést, a kitartást ösztönözze, és igazodjon a nevelési-oktatási gyakorlat céljainak eléréséhez. Az aktuális pedagógiai tevékenység meghatározása, szükség esetén történő felülvizsgálata szakmailag megalapozott legyen.

Kapcsolatrendszer és kommunikáció

A Nemzeti alaptanterv kiegészíti a tanulók családban történő nevelését. A Nat elsődleges felhasználója a nevelési-oktatási intézményben dolgozó pedagógus, iskolavezetőségi tagok, intézményvezető. A célok megvalósulását segíti az együttműködés a szülőkkel, az iskolán kívüli szakemberek bevonása, a külső helyszínek által nyújtott lehetőségek felhasználása (pl.:

könyvtárak, levéltárak, színházak, koncertek, múzeumok, egyetemi kutatóhelyek, erdei iskolák, tanösvények).

Kiemelkedő fontosságú a belső tudásmegosztás, a pedagógusok együttműködnek más tantárgyakat tanító pedagógustársaikkal. Az eredményes tanulást segíti a tanuló, a pedagógusok, a szülők és a pedagógiai munkát támogató minden szereplő kapcsolata. Elsődleges az inspiráló, támogató iskolai légkör kialakítása, melyért a pedagógusok és az intézményvezető együttes akarata szükséges. Felértékelődik a segítő szakterületek (iskolapszichológia, gyógypedagógia, fejlesztő pedagógia) szerepe és a különböző tantárgyakat tanító pedagógusok tudásmegosztásra épülő, egymást segítő szakmai tevékenysége. Segítők lehetnek például a gyógypedagógusok, a gyógy testnevelők, iskolapszichológusok, iskolaorvosok, védőnők, szociális munkások, fejlesztőpedagógusok, tehetséggondozó pedagógusok, gyermekvédelmi szakemberek, a szülők és a tanulók.

Jelentős a szerepe a team tanításnak, közös tanításnak, a tanító pedagógus és gyógypedagógus közösen tervezett tanulási-tanítási programjának, a közös értékelésnek. A differenciálás speciális megvalósulását segítik a pedagógiai szakszolgálatok, a pedagógiai szakmai szolgáltatást nyújtó intézmények.

Az intézmény pedagógiai programjában a mérésekkel és az értékeléssel kapcsolatos feladatokat, adminisztratív tevékenységeket, a tanulók és a szülők, gondviselők értesítésével kapcsolatos szabályokat is meg kell jeleníteni.

Emberkép és pedagógiai, tantervi felfogásmód

A Nemzeti alaptanterv a közös tudást alapozza meg minden magyar emberben. A kompetenciák fejlesztése kiemelt feladat. Lehetőség szerint segíteni kell a tanulási eredmények többszintű tervezését, a differenciált tanulásszervezést. A pedagógus lehetővé teszi a tantárgyak összefüggő, kapcsolódó tartalmainak integrálását. Tanítási évenként több olyan tanítási óra megszervezése ajánlott a különleges bánásmódot igénylő tanulók számára, amikor az egyéni haladási ütem személyre szabott. A tanulási környezet a tanulásszervezési eljárásokhoz rugalmasan változik, és a tanulók számára támogató környezetet biztosít. Lehetőség szerint a közös célt vesszük figyelembe. A tanulás társas természetéből adódóan, hangsúlyosan bizalmi jellegű. A tanulók közötti különbségeket az iskolánk a különféle környezeti feltételek és az egyénenként eltérő idegrendszeri érés, valamint az egyéni képességek kölcsönhatása eredményeinek tekintse. A képességtartományok mindkét határán a fejlesztő tevékenység jelentős szerepet kap. Minden tanuló fejlődésében kiemelkedő szerepet játszik a pedagógus

fejlesztő tevékenysége. Szükséges, hogy az együttnevelés során a Nat-ban foglalt nevelési-oktatási alapelvek és célok minden tanuló esetében megvalósulhassanak. A tehetséges tanulók tekintetében ezek a szempontok kiemelten fontosak, mivel az ő esetükben a tanulási fókusz és az érdeklődést jellemzően a megfelelő motiváló feladatokkal lehet fenntartani. A sokféle módszertani lehetőség biztosítása a XXI. századi tanulási környezet nélkülözhetetlen elemét képezi. Ezért olyan tanulási folyamatokra van lehetőség, amely nemcsak a pedagógus-diák együttműködést, hanem ennek következtében a hagyományos tanulási folyamatot is jelentősen megváltoztathatja, és új típusú szerepben jelenik meg a folyamatban mind a tanuló, mind a pedagógus. A tanulói teljesítményértékelés során figyelembe veszi a tanuló előzetes tudását, aktuális fejlettségi szintjét, egyéni fejlődési lehetőségeit, életkori sajátosságait, az értékelés személyiség fejlődésére gyakorolt hatását és a pedagógiai célokat. Ennek érdekében a kiinduló állapot értékelése (diagnosztikus mérés) egy tanítási óra, tanulási egység, téma vagy program megkezdése előtt végzett adatgyűjtés. A diagnosztikus értékelés kiterjedhet a tanulók meglévő tartalmi tudására, aktuális készség és képességfejlődési szintjére, hozzáállására, viszonyulására. Az eredmények visszajelzésével a pedagógus útmutatást tud adni a tanulónak a tanulást várhatóan leghatékonyabban segítő tanulási módokról. Ennek célja a tanuló erősségeinek és hiányosságainak felmérése, valamint az éppen kihívást jelentő célok meghatározása. Az összegző értékelés célja, annak megállapítása, hogy a tanulók tudásának, ezen belül a stabil ismeretek kialakításának és a készségek elsajátításának szintje milyen mértékben felel meg a célként kitűzött tanulási eredményeknek. Az összegző értékelés minősítő jellegű, de lehet részletes szöveges értékelés is, amely rendelkezik a fejlesztő tanulást támogató értékelés jellemzőivel. Az értékelés az iskola pedagógiai programjában rögzített módon, a jogszabályoknak megfelelően történik.

A hagyományokra hivatkozás

A Nemzeti alaptanterv a magyar kulturális és pedagógiai örökség gyökereiből indul ki, és annak hagyományaira épül. A közös kulturális gyökereket az anyanyelv használata nemzetünk hagyományos tárgykultúrájának, díszítőművészetének megismerése, és a hagyományos kézműves munka megismerése, kipróbálása jelenti.

Módszerek

Ki kell használni a tanulás társas természetéből adódó előnyöket, a differenciált egyéni munka lehetőségeit, a párban vagy csoportosan végzett felfedező tevékenység és jól szervezett, együttműködésen alapuló tanulást.

A tanulási eredmények elérését segítik elő a differenciáló módszerek. A tanulásszervezés jellegzetességeit mutatják az olyan eljárások, mint az egyéni rétegmunka, vagy az adaptált szövegváltozatok felhasználása.

A pedagógus a probléma-megoldási és jelenségértelmezési folyamatokat a tanulók szükségletének megfelelően közvetett, illetve közvetlen eszközökkel segíti.

Az iskola helyi tantervébe ajánlott több tantárgy ismereteinek integrálását igénylő (multidiszciplináris) téma beépítését, a konkrét módszerek megjelölésével. A különleges bánásmódot igénylő tanulók esetében differenciált egyéni módszerek alkalmazása javasolt.

Az aktív tanulás segítése kiemelt szerepet kap. Biztosítani kell, hogy a tanulók a foglalkozásokon IKT és digitális eszközöket, Internet használatot, prezentációs eszközöket vehessenek igénybe, és legyen hozzáférhető számukra a hagyományos iskolai és az elektronikus könyvtár használata. Nagy szerepet kap a párban vagy csoportosan végzett kutatásalapú, felfedező, tevékeny, jól szervezett együttműködő tanulás támogatása. Az aktív tanulást szolgálja több tantárgy, tanulási terület ismereteinek integrálása. Az ilyen, és ehhez hasonló témák feldolgozásához ajánlottak a témnapok, a témahetek, tematikus hetek és projektek, a digitális technológiával támogatott oktatási módszerek sokfélesége.

A Nemzeti alaptanterv alapelveiben kiemelt szerepet kap a felelősség. Az iskolában dolgozó pedagógusok, az iskola vezetőségének, és a segítő személyzet munkájának állandó felelőssége, a közös felelősségvállalás az együttműködésben.

Fejlesztési célként megjelenő tanulói kompetenciák változásai

A Nemzeti alaptanterv az Európai Unió által ajánlott kulcskompetenciákból kiindulva, azokra építve, de a hazai sajátosságokat figyelembe véve az alábbiak szerint határozza meg a tanulási területeken átívelő általános kompetenciákat, összehasonlítva a 2012. évi kulcskompetenciákkal (*dőlt betűkkel a 2020. évi kompetenciák szerepelnek*).

A hatékony önálló tanulás kompetenciáját a *tanulás kompetenciái* váltják.

Az anyanyelvi kommunikáció és az idegen nyelvi kommunikáció helyett *anyanyelvi és idegen nyelvi kommunikációs kompetenciák* kerültek meghatározásra.

A digitális kompetenciák megnevezés nem változott.

A matematikai kompetenciákat a *matematikai gondolkodási kompetencia* váltja.

A szociális és állampolgári kompetenciák helyére a *személyes és társas kapcsolati kompetenciák* lépnek.

Az esztétikai, művészeti tudatosság kompetenciákat a *kreativitás, önkifejezés, kulturális tudatosság kompetencia* váltja.

A munkavállalói, vállalkozói kompetencia a *kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetenciára* változik.

A természettudományos és technikai kompetencia a 2020. évi Nat-ban nem külön kulcskompetencia. „Az Európai Unió által preferált kulcskompetenciák között a természettudományi és technológiai kulcskompetencia a „Matematikai, természettudományi és technológiai kompetenciák” között szerepel.

Az új Nemzeti alaptanterv alapelveiből az értékvilága és természetfelfogása

A nemzeti és európai identitást meghatározó kulturális értékek megismerése és pozitív értékelése

A nevelési oktatási szakasz végére a tanuló:

- a fizikai vagy digitális környezetben információt gyűjt és megosztja tudását a sport, a technika vagy a művészetek területén a nemzet és Európa kultúráját meghatározó kiemelkedő személyiségekről és tevékenységükről;
- ismeri a nemzeti identitást meghatározó kulturális értékeket, indokolja miért fontos ezek megőrzése;
- azonosítja a nemzeti és az európai értékek közös jellemzőit, az európai kulturális szellemiség, értékrendszer meghatározó elemeit;
- összefüggéseket gyűjt a keresztény vallás és az európai, nemzeti értékvilágról, a közös jelképekről, szimbólumokról, az egyházi ünnepkörökről.

Pedagógiai felfogásmód a Nat 2020-ban

A globalizációs folyamatok térhódítása mellett egyre nagyobb szükség van arra, hogy a felnövekvő nemzedék stabil értékrenddel, erős gyökerekkel rendelkezzen, ismerje és becsülje nemzeti értékeinket, alakuljon ki benne a nemzethez tartozás tudata. A nemzeti és családi hagyományok, értékek elhalványulása, a nevelés folyamatának háttérbe szorulása miatt a

hagyományos értékrend közvetítését, a szülőföldhöz kötődés megerősítését, a nemzeti értékek megismertetését az iskolának is hangsúlyosan fel kell vállalnia.

Értékfelfogás

A Nemzeti alaptanterv konzervatív értékszemlélet talaján álló, az áthagyományozás logikáját követő, megőrző, reprodukív szemléletű dokumentum. Az értékeket a közvetítendő tartalmak felől közelíti meg. Ugyanakkor a kompetenciákra is hivatkozik, és részletesen megfogalmazza az eredménycélokat is. A kimeneti szempontok is erőteljesen érvénysülnek benne, ugyanakkor a tartalmakhoz kötött értékfelfogás dominálja az érvelési módot. Az előírt tartalmak nem feltétlenül állnak összhangban egymással. Visszaköszön a „mindenoldalúan harmonikusan fejlett egyén”, amely a rendszerváltást megelőző időszak modelljének emberképét idézi. Földünk megóvása szempontjából kiemelkedően fontos az óvodás kortól a felnőtté válásig a szemléletformálás. Csak azok válnak környezettudatos szemléletű felnőttekké, akik ismerik a közvetlen környezetük értékeit, összefüggéseit, mert csak így alakulhat ki a féltő gondoskodás. A környezeti nevelés terén nagyon sokat teszünk ezen elvek megvalósulásáért, és az elért eredmények megőrzéséért, azok továbbfejlesztéséért, az újonnan érkező tanulók szemléletformálásáért kell dolgoznunk.

Természetfelfogás

A NAT 2020 természetfelfogása rendszerszemléletű, tudományos, racionális, nem statikus, társadalomökológiai indíttatású, erőforrás-jellegű. Az évek során működtetett ökoiskolai programunk ezt a szemléletmódot támasztja alá.

A fenntarthatóságra nevelés jellemzői

A fenntarthatóságra nevelés nemcsak azt jelenti, hogy kibővítjük a tananyagot, és új tartalmakat tanítunk a tanulóknak, hanem az iskoláknak olyan megközelítést kell alkalmazni, amely az egész intézményes megközelítést célozza, hogy a fenntarthatóság érvényesüljön az intézmény működésében. A tantárgyakhoz tartozó tananyagok újragondolása, a tanulók bevonása, az iskolavezetés és a menedzsment. Fontos a fenntartható tanulási környezet, az ökoiskolaként működő iskola segíti a tanárokat és a tanulókat abban, hogy a fenntarthatósági alapelveket a mindennapok részévé tegyék. A fenntarthatóságra nevelés nemcsak új tartalmakat épít be a

tantervekbe, hanem tanulóközpontú, tevékenységközpontú, problémaorientált, holisztikus inter- és transzdiszciplináris, változást előidéző oktatás. Elősegíti a formális és nem formális tanulás összekapcsolását.

A fenntarthatóságra nevelés célja olyan kompetenciák fejlesztése, amelyek a tanulókat felkészíti a környezettudatos magatartásra, hogy figyeljenek oda cselekedeteikre. Látniuk kell, hogy ezek kihatnak a jelen és a jövő társadalmi, kulturális, gazdasági és környezeti hatásaira helyi és globális szinten. Előfordulhatnak olyan események, amelyekhez nem tudunk a megszokott módon alkalmazkodni, valami újat kell alkalmaznunk ahhoz, hogy a saját közösségünket a fenntarthatóság felé irányítva kapcsolódjanak a politikai folyamatokba is. A fenntarthatóságra nevelést úgy kell átgondolnunk, hogy a minőségi oktatás része. Minden tanuló számára fontos és a jelenlegi kihívások vonatkozásában nagyon időszerű.

Kulcskompetenciák a fenntarthatósághoz.

Előrejelzés: többféle jövőbeli kimenet (a lehetséges, a valószínű és a kívánatos jövő) mérlegelése, a kimeneteket befolyásoló tényezők megértésére törekvés, saját jövőképek megalkotása; az elővigyázatosság elvének alkalmazása; a tettek következményeinek becslése; a kockázatok kezelése és a változásokkal való megbirkózás

Normatív kompetencia: az a képesség, hogy megértsük és képviseljük azokat a normákat és értékeket, amelyek az emberi tettek alapjai; hogy tárgyaljunk a fenntarthatósági értékekről és elvekről, az az érték- és érdekkonfliktusok ellenére, a bonyolult összefüggések és a bizonytalan vagy hiányzó ismeretek és az ellentmondások közepette is.

Stratégiai kompetencia: a fenntarthatóságot biztosító innovatív tevékenységek közös fejlesztésének és végrehajtásának képessége

Együttműködés: másoktól tanulás; mások igényeinek, szempontjainak és cselekedeteinek megértése és tiszteletben tartása (empátia); konfliktuskezelés, együttműködő és részvételi problémamegoldás

Kritikus gondolkodás: a saját értékekre, felfogásra és cselekvésekre; állásfoglalás a fenntarthatósági diskurzusban, a megszokott gyakorlatok, vélemények és normák megkérdőjelezésének képessége

Öntudatosság: az a képesség, hogy a helyi közösségben és a (globális) társadalomban a saját szerepünkre reflektáljunk; hogy folyamatosan értékeljük és fenntartsuk cselekvő motivációnkat;

Integrált problémamegoldás: átfogó kompetencia az előző kompetenciák integrálásával a fenntartható fejlődést támogató problémamegoldó keretek alkalmazásával, a komplex fenntarthatósági problémák életképes, befogadó és méltányos megoldási lehetőségeinek kialakítására.

A helyi tanterveink az általános alapelvek figyelembe vételével készültek. Felhasználtuk a Katolikus Pedagógia Intézet ajánlásait a tantárgyak vonatkozásában.